

Stálý seminář OK „Trendy a příčiny odchodů do důchodu v České republice“

Jana Bakalová, Radim Boháček, Daniel Münich (IDEA a SHARE)

XX

Datum: 18. června 2015, 10:00

Místo: CERGE-EI, Politických vězňů 7, Praha 1

Přítomni: viz příložený seznam

XX

Cíl semináře: představení analytické studie *A Comparative Study of Retirement Age in the Czech Republic* (autorský kolektiv Jana Bakalová, Radim Boháček, Daniel Münich). Tato studie, v níž je empiricky srovnáván věk odchodu do důchodu při zohlednění vlivu různých proměnných, je dostupná na stránkách CERGE-EI:

http://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_duchodova_studie/IDEA_Duchodova_studie/IDEA_Duchodova_studie.html.

Daniel Münich na úvod semináře upozornil, že lze očekávat vysoké tempo demografického stárnutí, s čímž souvisí rostoucí nároky na veřejné rozpočty. Nastínil několik možných řešení (dlouhodobý růst celkové produktivity, vyšší míru spoření, snižování výše důchodu, snižování zásluhovosti, prodlužování období pracovní aktivity). Poukázal na nedostatečné rozvíjení hospodářské a sociální politiky založené na evidenci, což se mj. projevuje v nedostatku analýz pro práci OK pro důchodovou reformu. Prezentovanou studii zasadil do kontextu loňského doporučení Evropské komise pro ČR (zrychlit zvyšování hranice odchodu do důchodu) a doporučení OK pro důchodovou reformu (navázat hranici odchodu do důchodu na kritérium čtvrtiny života v důchodu). V této souvislosti připomněl, že současným záměrem vlády je zastropovat věk odchodu do důchodu na 65 let věku v roce 2030. Následně představil studii jako takovou a vyzdvihl několik jejích specifíků, zejména detailní kvantitativní vzhled, mezinárodní srovnání a postihnutí dlouhodobých trendů.

Jana Bakalová představila analytickou část studie. Zdůraznila rozsah a očekávané dopady stárnutí populace. Intenzitu problému demonstrovala následujícím srovnáním: zatímco dnes na jednoho důchodce pracují čtyři lidé, v roce 2050 to budou dva lidé.

Radim Boháček představil data Share (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe), která byla sebrána v období 2007-2013 na longitudinálním panelu respondentů ve věku 50-74 let. Použití těchto dat s sebou přináší možnost srovnávání s jinými zeměmi. Z dat vyplývá, že v ČR lidé odchází stále ještě časněji než v jiných zemích. Zdůraznil ale, že od roku 1989 Česká republika významně postoupila v konvergenci politik se západní Evropou. Dále představil srovnání odchodů do důchodu při zohlednění výše dosaženého vzdělání. Zatímco ve Skandinávii věk odchodu do důchodu v podstatě nijak nesouvisí s úrovní vzdělání, v ČR je vliv proměnné vzdělání patrný a vysokoškolsky vzdělaní odchází do důchodu znatelně později. Z analýz tedy vyplývá, že vzdělání má v ČR výrazný vliv na to, jak dlouho jsou lidé schopni a ochotni pracovat. Co se týče indikátorů zdraví, pouze každý pátý zdravý muž po dosažení důchodového věku stále pracuje. Ačkoliv ve srovnání socio-ekonomické a zdravotní úrovně v ČR a v západní Evropě jsme stále pod průměrem, je zde také patrný výrazný trend konvergence. V rámci analýz byla provedena simulace, při níž byly hypoteticky přeneseny demografické charakteristiky české populace do švédského systému (vzdělání, profese, rodinný stav, děti, zdravotní ukazatele). Ukázalo

se, že pokud by Švédsko mělo stejné demografické charakteristiky, pracovalo by méně žen (u mužů rozdíl není patrný). Nejde pouze o statutární věk odchodu do důchodu, ale také o pravidla pro přiznávání předčasných důchodů (v ČR zhruba 1/3 lidí odchází do důchodu předčasně; upozornil, že výrazná vlna odchodů nastala v roce 2011 v souvislosti s avizovanou reformou). Boháček na závěr doporučil s daty dále pracovat a analýzy opakovat za několik let.

Po prezentaci studie následovala **diskuse**. V rámci ní mimo jiné vystoupila **Pavlna Žáková** ze Zastoupení Evropské komise a uvedla, že letos žádné doporučení EK k nastavení věku odchodu do důchodu nebylo vydáno, protože situace není tolik alarmující. Přesto je však třeba se tímto tématem intenzivně zabývat. **Martin Šimon** ze SOÚ AV ČR doporučil sledovat také rozdíl mezi lidmi s plnými a částečnými úvazky. **Daniel Münich** připustil, že jde o relevantní připomínku, ale bohužel pro takové srovnání nejsou data. Uvedl, že ze stávajících analýz se zdá, že institucionální nastavení odchodu do důchodu nemotivuje k ekonomické efektivitě v souvislosti s načasováním odchodu do důchodu. **Vojtěch Krebs** z VŠE upozornil, že v současné době je důchod konstruován jako zásluhový („odpracoval jsem si to, mám na něj nárok“), ne jako opatření pro řešení zhoršené kondice související se stářím (s tím souvisí i možnost pracovat při důchodu). **Martin Štěpánek** z MPSV poznamenal, že v našem systému znatelná flexibilita už je (do předčasného důchodu lze odejít už tři roky před statutárním věkem a pracovat při důchodu lze v podstatě do nekonečna). **Daniel Münich** upozornil, že bychom se neměli soustředit pouze na statutární věk odchodu do důchodu, ale hlavně na reálný věk odchodu do důchodu.

ZÁVĚR (dle oficiálního popisu studie na stránkách CERGE-EI)

Z analýz vyplývá, že starší generace v České republice se v mnoha ohledech stále odlišují od srovnatelných generací vyspělejších zemí severní a západní Evropy, ale v poslední době se tyto ukazatele rychle a výrazně zlepšují a konvergují ke standardům v ekonomicky vyspělejších zemích Evropské unie. Relativně rané odchody do důchodu v České republice jsou primárně způsobeny horšími osobními a socio-ekonomickými podmínkami starších generací. Předčasné odchody do důchodu a z trhu práce jsou zejména důsledkem institucionálního nastavení a motivací vyvolaných daňovým, sociálním a důchodovým systémem, a s největší pravděpodobností také politikou zaměstnanosti, jež ovlivňuje očekávání zaměstnanců i zaměstnavatelů.

Studie dokládá, že zdraví jednotlivců se s věkem zhoršuje mnohem pomaleji, než jak starší lidé odcházejí do důchodu a opouštějí trh práce. Míra nezaměstnanosti souvisí s odchody do důchodu žen, ale nikoliv v případě mužů. Dále studie ukazuje, že věkové profily odchodů do důchodu a z trhu práce jsou významně ovlivněny zákonnými podmínkami nároků na předčasný odchod do starobního důchodu. Kdyby byla česká populace se svými demografickými, zdravotními, a socio-ekonomickými charakteristikami vystavena švédskému institucionálnímu systému, rozdíl v míře zaměstnanosti mužů by zcela zmizel a v případě žen by se zredukoval zhruba o 80 %.

XX

Zapsala: Petra A. Beránková

Seznam přítomných

Jméno	Instituce
Jana Bakalová	CERGE-EI
Anna Barton	
Vlastimil Beran	VÚPSV
Petra A. Beránková	Sekretariát OK
Radim Boháček	CERGE-EI
Miroslav Brzezina	Technická univerzita v Liberci
Pavla Břízová	IES FSV UK
Gabriela Hájková	www.měšec.cz
Helena Hilmerová	Český rozhlas Dvojka
Jaroslav Hoch	KB Penzijní společnost
Zuzana Kailová	Poslanecká sněmovna
Jaromír Kalmus	CZSO
Radovan Kavický	MESA 10
Kateřina Krausová	ČTK
Vojtěch Krebs	VŠE
Michaela Kubátová	LN
Štěpánka Lehman	VÚPSV
Daniel Münich	CERGE-EI
Gabriela Obermannová	MPSV
Vladimír Papoušek	Landmark I.s.
Zdeněk Pernes	RSČR
Jiří Pešta	Svaz vojenských veteránů
Luboš Růžička	ČNB
Milan Říkovský	ČNB
Jiří Schlanger	MPSV
Zdeňka Srnová	MPSV
Martin Šimon	SOÚ AV ČR
Martin Štěpánek	MPSV
Antonín Vacík	ZČU - FPr
Hana Zelenková	MPSV
Pavλίna Žáková	Zastoupení Evropské komise